

איבוד הוא אמנות

מאנגלית: קובי מידן

אמנות אחת²²

אבוד הוא אמנות נתנת ללמוד;
דברים רבים כל-כך גדושים במשאלה
לאבד, שאבדנם איננו פרענות.

אבדי דבר-מה כל יום. חיי עם עצבנות
של מפתחות שכוּחִים, שעה שלא נצלה.
אבוד הוא אמנות נתנת ללמוד;

אט-אט אבדי יותר, יותר במימנות:
שמות ומקומות, היעד שאֵליו
תכננת לנסע. אין באלה פרענות.

אבד לי שעון אמי. הבית החמוד
האחרון, או זה שלפניו, הלך.
אבוד הוא אמנות נתנת ללמוד;

אבדתי שתי ערים יפות, דרכי מלוט,
שני נהרות, יבשת, חלק, נחלה.
הם חסרים לי, כן, אך אין זאת פרענות.

22 זהו בוודאי השיר הידוע והמצוטט ביותר של המשוררת הקנדית-אמריקנית אליזבת בישופ (1911-1979). היא כתבה אותו באחד הרגעים הקשים בחייה, תחת רושמו של אבדן גדול מתקרב: פרדה מבת זוגה האהובה, האחרונה (אם כי במקור היא "נעזרת" בעיוורון המגדרי של you). השיר בנוי כווילאנל, צורה המציבה שורה ארוכה של דרישות וקונבנציות: חמישה בתים בעלי שלוש שורות ובית מסיים בן ארבע שורות. שתי סיומות נחרזות שחוזרות לסירוגין לאורך השיר, בסיומי הבתים, ועוד.

אָף באַבדִי אױתֶךָ (מַחֲוֶה קִטְנָה, פֶּטְפוּט
אָהוּב) יוֹכַח שְׁלֹא שֶׁקֶרְתִּי כָלֵל.
אָבוֹד הוּא אֲמֻנֹת נִרְכָּשֶׁת בְּלֻמוֹד;
וְגַם אִם הִיא נִרְאִית (פֶּתְבִי זֹאת!) פֶּרְעָנוֹת.

קזביאנקה²³

אָהָבָה הִיא יֶלֶד עַל סָפוֹן בּוֹעֵר
שְׁמִנְסָה לּוֹמֵר אֶת "יֶלֶד עַל סָפוֹן
בּוֹעֵר". וְהִיא הֵבֵן, עוֹמֵד
וּמְגַמְגֵם דְּקָלוֹם
כְּשֶׁהִסְפִּינָה, עוֹלָה בְּאֵשׁ, שׁוֹקֶעֶת.

אָהָבָה הִיא יֶלֶד מִתְעַקֵּשׁ, סְפִינָה,
וְגַם הַמְלָחִים בְּמִים, שֶׁהָיוּ
רוֹצִים אֶף הֵם בְּמַת-כֶּתֶה,
אוּ סֶתֶם תְּרוּץ לְהִשָּׂאֵר
עַל הַסָּפוֹן. וְאָהָבָה הִיא יֶלֶד שְׁבוֹעֵר.

23 ג'וקנטה קזביאנקה היה בנו בן השנים עשרה של לואי, מפקד אניית הקרב "אוריינט". ב-1798 השתתפה האנייה בקרבות שהתחוללו על הנילוס במצרים בין הצי הנפוליאוני לצי הבריטי. האנייה נפגעה והחלה לעלות באש. ג'וקנטה סירב לקריאות המלחים לעזוב את משמרתו ולקפוץ למים כדי להציל את נפשו. הוא חיכה לפקודה מאביו, שכבר לא היה בין החיים, וכך נספה. בשירה המוקדש לו בישופ מתייחסת לשיר בריטי מ-1826, שגם הוא נקרא "קזביאנקה". שורת הפתיחה הנודעת שלו היא "עמד הילד על סיפון בוער". השיר הופיע באנתולוגיות ובמקראות רבות, וילדים רבים, משני עברי האוקיינוס, שינו אותו.

הזמנה למיס מריאן מור²⁴

מְבֹרָקְלִין, מַעַל גֶּשֶׁר בְּרוֹקְלִין,
בְּבֶקֶר הַנָּאָה הַזֶּה,
אָנָּא טוֹסִי הֵנָּה.
בַּעֲנֵן כִּימִיקָלִים חוֹרִים לוֹהֵטִים,
אָנָּא טוֹסִי הֵנָּה.
אֶל דְּרָדוֹר מֵהִיר שֶׁל אֶלֶף תַּפִּים
כְּחָלִים קִטְנִים,
מִשְׁתַּלְשָׁלִים מִשְׁמִי הַמְקָרֵל
מַעַל לִיצִיעַ הַמְנַצֵּץ שֶׁל מִי נִמְל,
אָנָּא טוֹסִי הֵנָּה.

צוֹפְרִים, קְשׁוּטִים וְעֵשֶׁן
נְשָׂאִים. סְפִינּוֹת
מְאוֹתָתוֹת בְּנֻעַם בְּהִמּוֹן דָּגָלִים
עוֹלִים-יּוֹרְדִים כְּצִפְרִים עַל הַנִּמֶּל.
כְּנִיסָה: שְׁנֵי נִהְרוֹת, נוֹשָׂאִים בְּחֵן
אֵינְסוֹף מְקַפָּאִים צְלוּלִים
בְּקַעְרוֹת שֶׁל בְּדִלָח, אַחוּזוֹת כְּבָלִים כְּסוּפִים.
הַטִּיסָה בְּטוּחָה. מִזְג הָאוֹיֵר מְסַדֵּר הַיֵּטֵב.
הַגָּלִים נִחְרָזִים בְּבֶקֶר הַנָּאָה הַזֶּה.
אָנָּא טוֹסִי הֵנָּה.

עַם קָצָה מִחֻדָּד שֶׁל כָּל נַעַל שְׁחָרָה
גּוֹרֵר שֶׁבֶל שֶׁל אוֹר סְפִירָה,
עַם מְלֵא-שְׁכֵמִיָּה שֶׁל כְּנָפֵי פְּרָפְרִים
וּמִטְבְּעוֹת לָשׁוֹן,

24 המשוררת מריאן מור (1887-1972) הייתה במשך כמה שנים מוקדמות וחשובות מנטורית של ממש לאליזבת בישופ. היא הציעה תיקונים לשירים, פעלה עבורה בהוצאות ובמערכות כתבי עת, ובעיקר תמכה בה ועודדה אותה ברגעי משבר ואיבוד ביטחון. מור, המבוגרת מבישופ, כבר הייתה משוררת ידועה בעת שבישופ עשתה את ראשית צעדיה בעולם השירה. היא מיעטה לפרסם, שיריה היו חידתיים וייחודיים, והיה לה סגנון לבוש ייחודי: שמלות מיושנות ודרמטיות, מגבעות רבות רושם. היא חייתה עם אמה עד שהאם הלכה לעולמה. את השיר "הזמנה למיס מריאן מור" כתבה בישופ ושלחה למריאן לאחר מות אמה כמעין עידוד.

עם אלהים-יודע-פמה מלאכים

רוכבים

על שולי כובעה השחר,

אנא טוסי הנה.

נושאת חשבונה מוזיקלית לא-נשמעת,

קמצוץ בקרת, וסרטי-קשוט כחלים,

אנא טוסי הנה.

עבדות וגורדי-שחקים בורקים בגאות;

מנהטן

שטופה מוסר-השכל בבקר הנאה הזה,

אנא טוסי הנה.

נוסקת בשמים בגבורה טבעית,

מעל לתאונות ולסרטים

הממאירים,

למוניות ולעולות בכללותן,

צופרים מהדהדים באזניה היפות

שמקשיבות בו-בזמן

ללחן רך שלא חבר, שיר לאיל המושק,

אנא טוסי הנה.

את, שלה המוזאונים הקודרים יהיו

כזכרי סכיים בעת חזור,

והאריות הרגועים ימתינו ברביצה

על מדרגות הספריה הצבורית,

להוטים לקום וללוות בין הדלתות

ולמעלה, אל חדרי הקריאה,

אנא טוסי הנה.

נוכל להתישב ולבכות; לצאת לקניות,

או לשחק במשחק שבו אנו שוב ושוב טועות

במערה אוצרות-מלים יקרי ערה,

או שנוכל לגנות בכל לשון, אך אנא

אנא טוסי הנה.

עם שושלות מבני־שליה
מאפילות, מתות סביבה,
עם דקדוק שמתהפך פתאם, זוהר
כלהקות עופות־בצה במעופן,
אנא טוסי הנה.

בואי כמו אור בשמי מקרל לבנים,
בואי כשביט של יום
עם רכבת של מלים בלתי־ערפלות
מברוקלין, מעל גשר
ברוקלין, בבקר הנאה הזה,
אנא טוסי הנה.

סוף מארס²⁵

לג'ון מלקולם וביל ריד: דקסברי

הִיָּה קָר וְסוֹעֵר, מִמָּשׁ לֹא הָיוּ
לְצֵאת לְטִיּוֹל בְּאוֹתוֹ חוֹף אֶרֶץ.
הַכֹּל נִסּוּג עַד כְּמֵה שְׁאֶפֶשֶׁר,
נִסְגָּר: שְׁפֹל רְחוּק, אוֹקֵינוֹס מְכוּץ,
עוֹפוֹת, זוּגוֹת אוֹ יַחֲדִים.
רוֹחַ-חוּף קְפוּאָה וְחוֹרְקִנִּית
הִרְדִּימָה בְּפָנֵינוּ צַד אֶחָד;
שְׁבִשָּׁה אֶת הַמִּבְנָה שֶׁל
לִהַק אֲנוּזִים קְנֵדִים, בּוֹדֵד;
הִדְפָּה גָּלִים קִטְנִים, לֹא נִשְׁמָעִים,
בְּנִתְנוּ אֲנָכִי אֶפֶר.

שָׁמַיִם אֶפְלִים מִמֵּיָם;
– הֵם הָיוּ בְּגוֹן אֶבֶן-יִרְקוֹן.
בְּחוֹל לַח, בְּמִגְפֵי-הַגּוּמִי, פִּסְעֵנוּ
בְּעִקְבוֹת שֶׁל כָּלֵב (כֹּה גְדוֹלוֹת,
שֶׁהָיוּ נִרְאוּ כְּעִקְבוֹת אֲרִיָּה). רָאִינוּ
חוּט לָבֵן רֶטֶב, נִמְשָׁךְ בְּלִי סוּף,
מִתְפַּתֵּל אֶל קוֹ הַשְּׁפֹל, פְּנִימָה אֶל הַמֵּיָם,
עוֹד וְעוֹד. לְבִסּוֹף זֶה הַסֵּתִים:
סִבָּךְ לָבֵן עֵבֶת, בְּגִבֵּה אִישׁ, סְפוּג,
עַל הַגָּלִים, רוּחַ רְפָאִים לָחָה,
נוֹפֶלֶת לְאַחֹר, נוֹפֶתֶת אֶת רוּחָהּ...
חוּט שֶׁל עֲפִיפּוֹן? לֹא הִיָּה שֶׁם עֲפִיפּוֹן.

25 כמו ברבים משיריה, גם כאן בישופ מרותקת מול הנוף הימי. דקסברי היא עיירת חוף קטנה דרומית לבוסטון. הבית שממנו היו יוצאים לטיול על החוף היה שייך לידידיה של בישופ, ולזה גם מוקדש השיר. זה היה אחד מבתים רבים של ידידים ואוהבים שהיו לה בתי ביניים, מקלטי עראי, שביניהם נדדה חודשים רבים בשנה. וכמו בשירים רבים, היא עוסקת כאן גם ב"בית", האמתי, הזמני, המדומיין.

רָצִיתִי לְהִרְחִיק עַד בֵּית־חֵלֹם־הָעֵד שְׁלִי,
 בֵּית־חֵלֹם־הַסּוּד שְׁלִי, הַתְּבָה הָרְעוּעָה
 עַל עֲמוּדִים, רַעְפִּיהָ יִרְקִים,
 מִין בֵּית אֲרִטִּישׁוּקִי, רַק יִרְק יוֹתֵר
 (בְּשָׁל עִם סוּדָה לְשִׁתִּיָּה?),
 מוֹגֵן מִשְׁטָפוֹנוֹת אָבִיב בְּמַעֲיָן מִתָּרֶס
 שָׁל – הָאֵם אֵלֶּה אֲדֹנֵי רַכְבָּת?
 (דְּבָרִים רַבִּים כָּאֵן לֹא וּדְאִיִּים).
 הֵיִיתִי פוֹרֶשֶׁת לְכָאֵן, לֹא עוֹשָׂה כְּלוּם,
 אוּ מַעַט, לָעַד, בְּצִמּוּד חֲדָרִים רִיקִים:
 צוּפָה הֶרְחַק, קוֹרֶאת סִפְרִים מִשְׁעַמְמִים,
 בָּלִים, עָבִים, רוֹשְׁמַת הָעֵרוֹת מִיתָרוֹת,
 מְדַבֶּרֶת לְעֶצְמִי. בְּעֶרְפֶּל,
 רוֹאֶה אֵיךְ הַטְּפוֹת גּוֹלְשׁוֹת, כְּבִדּוֹת מְאוּר.
 בְּעֶרֶב, גְּרוֹג אֶל־הָאֲמֵרִיקָן.
 בְּגִפְרוֹר הֵיִיתִי מְצִיתָה,
 וְלִהְבָּה תִּכְלָה שְׁקוּפָה
 הֵיִתָּה נִרְעֶדֶת וְנִכְפָּלֶת בַּחֲלוֹן.
 וּדְאִי יֵשׁ שֵׁם כִּירִים; הֲרִי יֵשׁ אֶרְבָּה,
 עֶקְמָה אֶךְ אַחוּזוֹת כְּבָלִים,
 וְחֲשָׁמַל, כְּנֶרְאָה
 – מְאַחֹר, בְּכָל אֶפֶן, עוֹד כְּבָל
 רְפוּי מוֹלִיךְ אֶת כָּל הָעֶסֶק
 אֶל מְאַחֲרֵי הַדִּיוֹנוֹת.
 אוֹר לְקִרְיָאָה – מִשְׁלֵם! אָבֵל – לֹא אֶפְשָׁרִי.
 בִּיּוֹם הַהוּא, הָרוּחַ הַקָּרָה
 לֹא אֶפְשָׁרָה לְצַעֵד לְשֵׁם.
 וְהַבֵּית, כְּמוֹכֵן, הִיָּה אֶטּוּם.

בַּחֲזוֹרָה, קִפְּאָה הַלְּחִי הַשְּׁנִיָּה שְׁלֵנוּ.
 הַשְּׁמֵשׁ הַבְּלִיחָה לָרָגַע.
 לָרָגַע, מְקַבְּעוֹת בַּחוּל,
 אֲבָנֵי הַחוּף, לַחוֹת וּדְהוּיּוֹת –
 הָיוּ בְּשָׁלָל צְבָעִים,
 וְהַגְּבוּהוֹת בָּהֵן פָּזְרוּ צִלְלִים,

שׁוֹנִים וְאַרְכִּים, וְשׁוֹב אֶסְפוֹ אוֹתָם.
 אוֹלֵי הֵן הִתְגַּדְּרוּ בְּשֵׁם־הָאֱלֹהִים,
 אֶךְ הֵיא נֹתֶרָה כָּבֵד מֵאַחֶר,
 – הַשֵּׁם שְׁטִילָה בַּחוּץ בְּשַׁעַת הַשְּׁפֵל,
 שְׁטַבְעָה אוֹתָן עֲקֻבוֹת־עֵנֶק מַלְכוּתִיּוֹת,
 וְאוֹלֵי חֲטָפָה מֵהַשָּׁמַיִם עָפִיפוֹן לְשֵׁם מִשְׁחָק.